

Weisheit letzter Schuluss", azt nemcsak az olasz btk. a svájci és norvég btk. javaslatok bizottsági tárgyalásai bizonyítják, hanem már btk.-ünk s annak indokolása is magában foglalja, ha figyelembe vesszük, hogy a visszaesésnek a hasonnemű delictumokra alapított szabályozása voltakép nem fejez ki mást, mint hogy a cselekmények analog indokokból fakadnak. A különbség csak az, hogy míg a német btk. és btk.-ünk megelőlszik azzal a presumptioval, hogy azonos tárgyú és természetű bűncselekményeknek azonosak az indokai (Anyaggyűjtemény 74. l.), addig pl. az olasz btk. Mancini javaslata (Art. 84.) már egy lépéssel tovább megy s visszaesést csak akkor lát fenforogni, ha az újabb cselekmény "determinato dal medesimo pravo impulso" lett elkövetve.

Lábjegyzet:

1) A büntetőjog u. n. csődjét már Holtzendorff hangsúlyozta s a nemzetközi statisztika eredményei - Angliától eltekintve azóta sem czáfolták meg e kijelentést. A külföldre nézve Yvernés, Köbner, Sacker, Liszt, Földes s mások összeállításai eléggé bizonyítják a visszaesők számának ijesztő emelkedését, Magyarországra nézve ez sajnos számszerűleg nem bizonyítható, minthogy az eddigi bűnügyi statisztikai adatok értéke nullával egyenlő, visszaesési statisztika pedig a jövőben is csak a casier judiciaire megvalósítása után remélhető. Általános érvényű azonban Tarde kijelentése (Criminalité comparée), hogy "le récidiviste endureci et indomptable émerge déja du flux montant des statistiques criminelles, comme le monstre à frapper"...

MEGRÖGZÖTT BÜNTETTESEK

Jogtudományi Közlöny 1927. 22.sz. 197.o.

Az a kor, amelyben Savigny-nek halhatatlan munkája: Vom Beruf unserer Zeit zur Gesetzgebung, több mint száz év előtt megjelent, meglepően hasonlít a jelen korhoz. Noha a nagy romanistának véleménye részben eltérő előfeltételekből indult ki, következtetését mégis igazolja Carlyle-nek minden időkre érvényes kijelentése, amely szerint "a forradalmat, mint az eléggé megfőzött kocsonyát csupán a törvényhozás alkotmányos formába kell önteni, ha valóban alkalmas arra, hogy kihüljön". Napoleon, aki bizonyára a legtehetségesebb forradalmár volt, ezt a következtetést helyesen vonta le, midőn előbb konszolidálta impériumát s csak azután alkotta meg törvénykönyveit. Aki az ellenkező sorrendet követve kodifikál, mielőtt a társadalmi rend megsűrűsödött volna, ellenforradalmárnak és kodifikátornak egyaránt tehetségtelen. Így pl. a Code Napoleon megalkotásakor, aligha történhetett volna meg, hogy néhány tucat incroyable eredményesen beleszóljon a Théâtre Français műsorába. Előbb kell rendet teremteni s csak aztán foglalható a rend törvénybe, előbb kell megteremteni az ország végleges területét, a társadalmi osztályoknak egyensúlyát, az állam végleges alkotmányát s csak azután kerülhet a sor akár magánjogi, akár büntetőjogi kodifikációra.

Ez az oka, hogy a mai pillanat Magyarországon teljesen alkalmatlan szerves törvényalkotásra. Igaz ugyan, hogy a büntetőnovellát csak némi jóakarattal lehet szerves alkotásnak nevezni. Csak annyiban szerves, amennyiben a Btk. és a Bp. szerves rendszerének megbontására alkalmas. Egyébként azonban jellegzetes példája a tücsköt-bogarat egybekapcsoló törvény-szerkesztésnek, ami már a tartalmat nem fedő címében is kifejezést nyer. Címe: "A büntető igazságszolgáltatás egyes kérdéseinek szabályozásáról", olyan mint egy rossz jogi szakcikké, amelynek szerzője kusza gondolatait nem tudta közös tartalmi nevezőre hozni, tartalma pedig az anyagi és alaki büntetőtörvénynek teljesen heterogén rendelkezéseit módosítja. Míg az I. fejezet a pénzbüntetés értékmérőjének sürgősen szükséges

stabilizációját egybekapcsolja a kiszabás és a végrehajtás szabályainak - Isten tudja miért sürgős - ujjáalkotásával, a II. fejezet alkalmi és átmenetien muló okból tovább süllyed az "egyszerűsítésnek" sikamlós lejtőjén és a perjogi formák lebontásával egyszersmindenkorra le akarja bontani a perorvoslati garancia lényegét. Nem tudom, hogy e két fejezet eredeti szövegét a parlament jogász-tagjaiban félénken felébredt lelkiismeretnek mennyire sikerült módosíttatnia s épp ezért egyelőre csak a III. fejezettel foglalkozom.

Ez a fejezet annak a halvaszületett törvénytervezetnek ujjáélesztési kísérlete, amelyet Bernolák, Balogh Jenő megbízásából, 1914-ben készített. Tervezete ellen, amely a büntetőjog és a kriminológia viszonyának félreismeréséből indult ki, már akkor szót emeltem (Jogtud. Közl. 1914. 5. szám) s kötelességszerűen kell tiltakoznom most is a büntetőjogi alapfogalmaknak fejetetejére állítása ellen, amelyet ráadásul két hipokrizis koronáz meg: az egyik mintha a javaslat a kriminológia elméletét váltaná gyakorlati valóra, a másik mintha a határozatlan tartamu fegyházbüntetés kevésbé sértené az igazságosság eszméjét, ha azt szigorított dologháznak keresztelik.

Wo Begriffe fehlen, stellt ein Wort sich ein zur rechten Zeit. Ez menti a fejezet címében megnyilvánuló falláciát. "Megrögzött büntettes" pompásan hangzik ugyan, különösen laikus fülnek, de a szakember számára nyilvánvaló, hogy a megrögzöttség az indeterminista szinezettségű kifejezés, amely azt a látszatot kelti, mintha az állapot büntettes társadalmi veszélyessége szuverén akaratelhatározásából származna, amely nemcsak makacs gonoszságát tükrözi, hanem egyszersmind bűnösségének is egyenértéke. Aki a kriminológiában nem teljes analfabéta, az tudja, hogy a hivatásos és szokásos gonosztevők tulnyomó része környezettermék, kisebb része pedig az alkati elfajulás változatainak átöröklődő eredménye. Sem az egyik, sem a másik esetben nem holmi titokzatosan makacs akaratérő nyilvánul a társadalmi veszélyességben s így vele szemben a büntetés határozatlansága már ez okból is jogászai képtelenség. Büntetés ugyanis nemcsak a XIX. században, ahova a javaslat nem óhajt "visszazuhanni", hanem 1927-ben is erkölcsi értékitéletet fejez ki, a társadalmi veszélyesség pedig éppoly független az

erkölcsi értékeléstől, mint amennyire ellentétes a büntetés fogalma annak határozatlanságával.

Nem, az 1927. évi novella nem zuhan vissza, miként azt az indokolás az elvi okokból szórszálhasogatókkal szemben oly fölényesen hangoztatja, a XIX. századba, hanem e helyett viszszazuhan a XVIII. századba, egyenesen belezuhan Mária Terézia kódexébe, amelynek I. 4. cikk 12. §-ban olvasható:

"Falls jedoch in gewissen Fallen wegen einer Wiederspanstigkeit. Verstockung, oder eines angewöhnter Lasterlebens und dergl. von Obergerichtswegen die Straffe auf eine umgemessene Zeit, als z. B. in Zucht- und Arbeitshausern zu verhängen befunden würde, so ist zu gleicher Zeit dahin fürzudenken, dass von Halb und Halb Jahr die Beschaffenheit, wie sich ein solcher Büssender zur Besserung anlasse, untersucht werde".

Ily bátor haladást mutat a novella tudós szerzője, aki nem szerzett tudomást arról, hogy mi a különbség a francia forradalom előtti büntetőjognak és a kriminológiának szubjektivizmusa közt, mert nem tudja, hogy Beccaria és Voltaire előtt a szubjektivista büntetőjog a tettes gonosz szándékát torolta meg, a kriminológia pedig egyáltalán nem büntet, hanem a kriminogén tényezőket igyekszik megelőzéssel elhárítani. Hogy a büntetőjog az eredményhez és a bűnösséghez arányos büntetésben találja meg az igazságosságot, az nem holmi idézőjelbe gunyolt "elméleti elv", hanem az egyéni szabadságnak nevezetes biztosítója. Annyira már nem ment a merészen haladó kodifikátor bátorsága, hogy nyíltan beismerje a határozatlan büntetést, hanem elkeresztelte szigorított dologháznak, tehát a biztonsági intézkedés fügefalevelével takarja a középkori csupasztságot. "What's in a name? That which we call a rose, by any other name would smell as sweet." Csakhogy megfordítva is hiába nevezünk valamit rózsának, amiből a középkori zsarnokság penészillata árad felénk.

Liszt tanítványa v. Hoppel, göttingai professzor két év előtt megjelent büntetőjogában írja: "ott, ahol a speciálprevenció elve olyan biztosítást követel, amely tulmegy az eredménynek és a bűnösségnek megfelelő igazságos büntetésen, a biztosítást csak biztonsági rendszabállyal, nem pedig büntetéssel érhetjük el. Igazágtalan büntetés sohasem igazolható,

éppugy kárára van a vádlottnak, mint a társadalomnak". (522.1.) Majd néhány oldallal később hozzáteszi, hogy "a biztonsági intézkedés a büntetést csak akkor helyettesítheti, ha a büntetés biztonsági intézkedés a generálprevenciónak megfelel."

Ezeket az elemi igazságokat nem ismerte vagy félreismerte a novella szerzője, ami kitűnik abból is, hogy elvi nihilizmusának igazolásául az 1913: XXI. tc.-re hivatkozik. Bármily kevéssé lelkesedem a háboru előtti kodifikáció e torzszülöttéért, azt el kell ismerni, hogy annak 6. §-a szerint a dologház csak akkor abszorbeálja a fogházat, ha az elítelt munkakerülés vétségében visszaeső s minthogy a dologháznak maximuma 5 év, nyugodtan tekinthetjük a dologházat ebben az esetben adequat büntetésnek. Zavaros elvi kiindulópontból azonban csak zavaros törvényhozási következmények származhatnak.

Ezt bizonyítja a javaslat 38. §-a, amely a megrögzött büntettes fogalmát adja. Büntettesről van szó, tehát kriminológiai fogalomról, de a körülírás kritériumai elsősorban mégis a cselekményekből származnak, amelyekért már büntetést állott ki. Magyarán mondva, a háromszori visszaesést a vagyon, élet és szemérem elleni büntettek esetében, ha a két utolsó öt éven belül történt, határozatlan tartamu biztonsági intézkedéssel bünteti, feltéve, hogy a tettes a cselekményeket üzletszerűen követte el vagy állandó hajlamot mutat bűncselekmény elkövetésére. E nagyszerű alkotás igazolásául a londoni 1925. évi nemzetközi börtönügyi kongresszus határozatára és az 1908. évi Prevention of Crime Act-ra hivatkozik, mondván: "örök dicsőségre fog szolgálni a magyar törvényhozásnak, hogy Anglia után első volt Európában, amely felismerte a XIX. sz. "egyenlőség" nevében végzett kodifikációjának nagy tévedését".

Anglia sohasem volt a büntetőjog elméleti megkülönböztetéseinek hazája. E hiány a Prevention of Crime Act-ben is megnyilvánult. Legyen szabad a rövidség okáért e törvény javaslatáról annakidején a Gross-féle Archivban megjelent (32.köt. 130. és köv. old.) tanulmányomnak következő sorait idézném: "az angol javaslatban ugyanaz a hiba ismétlődik, amelyet a kontinentális tudomány az állapot büntettesek különböző csoportjainak megkülönböztetésénél ezideig nem tudott elkerülni. Noha a kriminál-etológiának köszönhetjük annak felismerését, hogy a büntetőjog

mily kevéssé kielégítő az állapot büntettesek kezelésében, mégis a kriminológiai csoportok körülírásában dogmatikai fogalmakhoz ragaszkodik. A visszaesőt büntetőjogi és nem társadalmi ismérvek jellemzik, a javithatatlanságra a mai büntetőjog eszközeinek sikertelenségéből következtettek és a közveszélyességet a javithatatlansággal tekintik egyértelműnek, sőt a szokásos büntettest is a visszaesés fogalmával írják körül, noha a visszaesés csupán következménye s nem is mindig ismérve a büntettesi hajlamnak".

Kriminológiai értéke a visszaesésnek mint az állapot büntettség ismertetőjelének csak annyiban van, amennyiben a hasonló motivumokból eredő visszaesés a hajlam azonosságára és állandóságára enged következtetni. De a novella javaslat 46. §-a még a specialitást is mellőzi s megrögzöttséget állapít meg akkor is, ha a büntettes például egy lopást, egy szándékos emberölést és egy szemérem elleni büntetést követett el. Felhasználja a visszaesés fogalmát, bárha az nem szükségképpen büntettség, de eszébe sem jutott a körültekintő törvényhozónak, hogy a Btk. szerint egy sereg vagyon elleni bűncselekmény esetében (338., 349., 357., 371., 381. §-ok stb.) a visszaesés minősítő körülmény s az talán mégsem járja, hogy ugyanazon minősítő körülményért egy második bört is lehuzzunk az elítéltről, anélkül, hogy újabb bűncselekményt követett volna el. Vajjon minő fogalma lesz az elítéltnak, de a közvéleménynek is az igazságról, ha a bíróság a többszörösen visszaeső tolvajt a Bnov. 49. §-a alapján 8 évi fegyházra ítélte és ha utóbb a kir. ügyész az ismeretes "majd elfelejtettem" szavakkal homlokára csapva a javaslat 40. §. 2.bek. értelmében indítványt tesz, hogy az elítéltet a bíróság szigorított dologházra utalja. Igaz, hogy a javaslat 38. §-a szerint a visszaesésen felül az üzletszerűség vagy az állandó bűnözési hajlam is feltétele a beutalásnak, de hogy a bíróság ezeket az ismérveket a már elkövetett cselekmények megállapításán felül honnan meríti, arra a javaslat egy árva szót sem pazarol. Igaz, hogy viszont azt sem árulja el, miért csak üzletszerűség ismérve a közveszélyességnek s miért nem az ipar- vagy a szokásszerűség is? Amit azonban nem vehetünk rossz néven, mert többek közt annak a még fontosabb kérdésnek szabályozásáról is megfeledezett, hogy a

megrögzöttség alapjául szolgáló büntettek elkövetését a bíróság miként állapítsa meg, vajjon a bűnösséget vagy a büntetést kizáró ok esetében, megállapítható-e a bűncselekmény elkövetése? Megtörtént, hogy oly egyének, akik öt éven belül háromnál jóval több emberölést követtek el, a cselekmény "hazafias" indoka miatt az eljárás folyama alatt kegyelemben részesültek; gondolja-e a javaslat tudós szerzője, hogy ezek a novella törvényé válása esetében határozatlan tartamu szigorított dologházba lesznek utalhatók?

Ezek a kellemetlen kérdések annak a sietségnek a következményei, amellyel a kodifikátor a tételes büntetőjog fájáról éretlen kriminológiai gyümölcsöket próbált szakítani. Már pedig nem lehet a represszió előfeltételeiből a prevenció következtetéseit levonni. Aki ahhoz a kódexhez nyul, amelynek szerzője a legszilárdabb elvi alapokra építette rendszerét, az legyen óvatos, mert nemcsak saját fejét üti a gránitkockákba, hanem az igazságszolgáltatás alapjait rendíti meg. Akármily sokat ígérő tudomány is a kriminológia, még sem lehetünk elég elővigyázatosak, ha a prevenció terén felállított követelményeit a BTK.-vel összhangba próbáljuk hozni.

Ha a megrögzött büntettes fogalom meghatározását csak az át nem gondolt és az elméleti járatlanság jellemzi, úgy a megrögzött büntetessel szemben alkalmazott eszközök meghatározásában még ennél is súlyosabb kritikára szolgált rá. Hogy az elkövetett bűncselekmény tárgyi súlyától és a bűnösség fokától függetlenül megállapított, a büntettes egyéniségéhez szabott jogkövetkezmény fogalmilag nem büntetés, hanem biztonsági rendszabály, ezt minden másodéves joghallgató tudja, csak az igazságügyminiszter nem tudja vagy nem akarja tudni. A javaslat szövegében nincs is büntetésről szó, csak szigorított dologházba utalásról, de már az indoklás (27.old.) elszólja magát és szigorított dologházi büntetésről beszél. Azzal a hipokrizissal szemben, amely a javaslat szövegében megnyilvánul, az indoklás az őszintébb. Arról nem is szólok, hogy "szigorított dologház" mily képtelen fából vaskarika, minő contradictio in adjecto, mert a biztonsági intézkedés, nem lehet se szigoru, se enyhe, hanem csupán a társadalom védelmét szolgálja, amely a megrögzöttek keresztelt hivatásos gonosztevővel szemben

alig állhat egyébben, mint az ártalmatlanná tételben, az őrizetben. Aki e mellett a szigort, tehát etikai szinezettséget hangsúlyoz, az elfelejti, hogy erkölcsi rosszalás bűnösséget feltételez, amely a cselekményben s nem a társadalmi veszélyességben, a temibilitában nyer kifejezést. De a javaslat nemcsak az elnevezésben kantározza fel visszajáról vesszőparipáját, hanem ki is lovagolja formáját, midőn a 43-45. §-okban a fegyházbüntetéssel egyenlősíti. Igaz, hogy csak addig, amíg a szigorított dologház fel nem épül és a végrehajtást szabályozó rendelet el nem készül. Tudjuk azonban, hogy az "addig is" mit jelent a kódexek nyelvén. "Ideiglenesen" rendelte el 1880-ban a Btk. a börtönbüntetés végrehajtását a törvényszéki fogházban, "ideiglenesen" jelölte ki a dologházi őrizet végrehajtására az 1913: XXI.tc. 11.§. is a törvényszéki fogházat. Tartalmilag a szigorított dologház (45.§) a fegyházzal egyértelmű, amivel a javaslat szerzője nemcsak fantáziájának fogyatékoságáról tesz tanubizonyságot, hanem arról is, hogy halvány sejtelve sincs a biztonsági őrizet fogalmáról vagy a felidicsért angol mintáról: a Preventive Detention-ról, amely Kenny szavai szerint "less rigorous treatment", mint a szabadságvesztés büntetés. Hogy a javaslat külön felügyelőbizottságot szervez (46.§.), immár az ötödiket e csonka hazában az természetes, de aligha kongeniális az intézmény céljával, hogy az ugyszólván kizárólag birákból, ügyészekből, rendőrtisztviselőkből és a letartóztatási intézet vezetőiből áll. Hol van a társadalom, amelynek őrködni kellene, hogy a maximális határral nem bíró biztonsági intézkedés a személyes szabadság önkényes korlátozásává ne fajuljon? Igaz, hogy három év után az elitelt az igazságügyminiszterhez folyamodhatik feltételes szabadságra bocsátásért. E kérelem felett a miniszter határoz és teljesíti, ha az elitelt magaviseletéből és munkaszorgalmából arra következtet, hogy a jogrendet és közbiztonságot nem veszélyezteti. Tudvalevőleg ugyane feltételekhez köti a feltételes szabadonbocsátást a Btk. 48.§. Bn. 29.§. és a Kmt. 19. §-a is, amiből ugylátszik, hogy akármilyen célja van is a büntetésnek vagy a biztonsági intézkedésnek, a próbaköve mindig ugyanaz marad. Ez a "jóviselet és munkaszorgalom" oly egyetemes gyógyszer, mint a doverpor és a szódobikarbona a katona-

orvosi gyakorlatban. Akinek azonban van némi sejtelve a megrögzött büntettestről, az tudja, hogy éppen ő a letartóztatási intézetben mindig szorgalmas és jó magaviseletű, arról nem is szólva, hogy pl. szemérem elleni büntettek ismételt elkövetésének a munkaszorgalom sohasem szokott akadály lenni. Míg tehát egyrészt a javaslat semmi biztosítékot nem nyújt, hogy a valóban közveszélyes elemek idő előtt rá ne szabaduljanak a társadalomra, addig másrészt komoly veszélyeztetését jelenti a személyes szabadságnak, amelyet jogállamban talán még sem lehet az igazságügyminiszter diszkréciójára bízni főleg akkor, ha a biztonsági intézkedés elrendelése felett nem is esküdtbírótság, hanem a törvényszék tanácsa határoz. Nincs okunk, hogy a hivatásos büntetettek kérdésében retrográdabb megoldást fogadjunk el, mint amelyet az 1911. évi magyar jogászggyűlés kijelölt. Tudvalevőleg a kriminológia célja, hogy a büntetettek csoportjait a kriminogén tényezők szerint elhatárolva jelölje ki a represszió és prevenció eszközeit, ez a javaslat pedig ellenkezőleg a visszaesésből következtet az elítélt bűntevő hajlamainak etiológiájára és a következményt úgy vonja le, hogy a prevenciót és repressziót reménytelenül összezavarja.

Akármily ijesztők is a háboru utáni kriminalitás arányszámai - az apró lopások száma 1910-hez viszonyítva megháromszorozódott - mégis a visszaeső tolvajok százezres indexe éppugy 13-on áll, mint tíz év előtt. Épp a háboru utáni u.n. bűnhullám tipikusan alkalmi kriminalitás, amelynek majdnem kizárólag gazdasági indító okait csakis a munkabérek és tisztviselői fizetések emelése, az adótehernek a progresszív adózáson alapuló igazságosabb megosztása, a kartellek megfékezése, a védvámfalak lebontása, szóval a gazdasági helyzet enyhítése háríthatja el, anélkül, hogy a szokásos delikvens nehéz problémájának szabályozására sürgős szükség volna. Sietségre tehát igazán nincs ok. Vázsonyi mondta még a Balogh-Bernolák kodifikáló társas cég működése idejében: "ha az utcán siető emberrel találkozom, mindjárt tudom, hogy kodifikátor". Mert nem csak megrögzött büntetettek vannak, hanem megrögzött kodifikátorok is. Novella tudvalevőleg femininum s így nem csoda, ha a javaslat jellemzően feminin vonásokat mutat. Nem tudja ugyan mit akar, de azt aztán annál erősebben és minél gyorsabban

akarja. Neki mindegy, hogy az a vörösmalom, amelyben jó gondolatokból rossz javaslatok készülnek mit öröl: szemet-e vagy pelyvát, a fő az, hogy kattogjon. Nekünk azonban mint bűnügyi védőknek nemcsak az a kötelességünk, hogy a megrögzött büntetéseket védjük, hanem az is, hogy a megrögzött kodifikátor kriminális alkotásai ellen vádat emeljünk.